

BİLGISAYAR DESTEKLİ GAZETECİLİĞİN KLASİK HABER ANLAYIŞINDA YARATACAĞI DEĞİŞİKLİKLER

Yrd.Doç.Dr.Mahmut OKTAY
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

I-GİRİŞ

Basın sosyolojisinin ele aldığı konuların başında, basının veya daha geniş terimle kitle iletişim araçlarının, hangi konuları işlediği; haberin oluşum süreci, bu süreç içinde haber kaynaklarının nasıl belirlendiği ve kaynak-gazeteci ilişkisi; ve iletişim araçlarının işlediği konulardaki eksiklikler, çarpıklıklar ve yanlışların oluşum sebepleri gibi meseleler gelir.

Acaba gazetecinin haber kaynağı olarak seçtiği kaynaklar, gerçeğin tam, doğru ve eksiksiz bir tanımını vermekte midirler? Bilgisine başvuru kaynaklar, o meselenin çözümlenmesi ve doğru yanıtlar alınabilmesi açısından gerçekten ihtiyaç duyulan doğru kaynaklar mıdır? Gazeteci, doğru soruları sorup doğru ve yeterli yanıtlar mı almaktadır?

Bunlar ve bu gibi sorular, klasikleşmiş ve kurumlaşmış anlamdaki gazetecilik ve haber kavramının doğasında bulunan birtakım eksikliklere ve çarpıklıklara işaret etmektedir. "Haber" in tek ve genel kabul görmüş bir tanımının olmamasına rağmen, onu belirleyen, alışlagelmiş ve kurumlaşmış birtakım özellikler ve unsurlar vardır. Alışlagelmiş anlamdaki "haber" in doğasını belirleyen bu özellikler ve unsurların, aynı zamanda onun eksikliklerinin ve yanlış yönlerinin nedenlerini de oluşturduğu öne sürülmektedir. Ne haber konuları ve kaynaklarının, ne de haberin araştırılma ve işlenme biçimlerinin (- kendi iç mantığı ve rasyonalitesine uymasına rağmen -) gerçeğin doğru biçimde yansıtılabilmesi açısından yeterli olmadığı sık sık gündeme getirilen bir tartışma konusu olmuştur.

Yırmibirinci yüzyılın eşiğinde, gazetecilik ve iletişim teknolojilerinin ulaştığı noktada, yeni birtakım araçların kullanımıyla gazeteciliğin ve haberciliğin yapısında ve içeriğinde de birtakım değişimler meydana gelmesi "eşyanın doğası gereği"dir. Bilgisayar teknolojisinin getirdiği imkanlar ve on-line veri/bilgi/enformasyon bankalarının, bilgiyi kişisel kullanıcıların evlerindeki küçük bilgisayarlara değin ulaştırabilme kolaylığının, habercilik sürecindeki araştırmacı (gazeteci) - haber kaynağı - ve haber tüketicisi arasındaki üçlü ilişkinin de doğasında bir değişime yol açması gerektiği ifade edilir olmuştur.

Veri/bilgi/enformasyon bankaları; gazeteler, dergiler, bilimsel araştırmalar, makaleler, kitaplar, araştırma raporları, istatistikler ve diğer akla gelebilecek her türlü referans belgelerinin ve malzemesinin elektronik olarak depolanıp saklandığı ve gereğinde ihtiyaç sahiplerinin, bir modem vasıtasıyla on-line olarak, kurumlarındaki veya evlerindeki kişisel bilgisayarlarla bağlanarak kullanabilecekleri bilgi kütüphaneleridir. Bilgisayar destekli gazetecilik de, gazetecinin, bir bilgisayar terminali vasıtasıyla, çeşitli kelime işlemciler, veri kullanım programları, telekomünikasyon sistemleri ve elektronik veri bankalarından oluşan software programları kullanarak haberini oluşturacak bilgileri edinmesidir(1).

Bilgisayar destekli gazeteciliğin erdemlerini savunanlar, bu gelişimin sadece teknolojik bir biçim ve yöntem meselesi olarak kalmayacağı, bunun hem haberin içeriğinde hem de gazeteci - kaynak ilişkisinde olumlu yönde köklü ve yapısal bir değişime yol açacağını öne sürmektedirler. Biz de bu makalede, klasik haberciliğin özelliklerini irdeleyerek, bilgisayar destekli gazeteciliğin, klasik haber araştırma ve yazma biçiminde ve içeriğinde ne gibi farklılıklara yol açabileceğini tartışacağız.

II- KLASİK HABERCİLİK ANLAYIŞI

Gazetecilikte haber, genel olarak, "*olayların hikayesi veya özeti*" biçiminde tanımlanmaktadır(2). İletişim bilimci Wilbur Schramm'a göre, "*haber bir olay değildir; olduktan sonra algılanabilen bir olgudur. Olayla özdeş değil, fakat olayın esas çerçevesi içinde tekrar kurulabilmesi hedefidir*"(3). Walter Lippmann ise, haber ve gerçek arasında bir ayrım yaparak "*haber ile gerçek aynı değildir. Haberin işlevi, bir olayı iletmek, gerçeğin işlevi ise, saklı kalmış olguları gün ışığına çıkarmak suretiyle birbirleri arasındaki bağıntrıyı kurarak, insanoğlunun iletişimine olanak tanımak için, gerçeğin resmini yapabilmektir.*" diye yazmaktadır(4). Bernard Rochco da haberi, bir kısım bilgilerin yayınlanmak üzere açıklanıp diğerlerinin gözardı

edildiği veya kullanılmamak üzere elendiği sosyal bir sürecin ürünü olarak tanımlanmaktadır(5).

Doris Graber, haber oluşturma sürecini tanımlayan dört modelden bahseder : *Ayna modeli*; *profesyonel model*; *kurumsal model*; ve *siyasal model*. Ayna modelini savunanlar, kitle iletişim araçlarındaki haberlerin gerçeğin bir yansıması olması gerektiğini; gazetecilerin, çevrelerini gözlemleyerek gördüklerini mümkün olduğunca doğru ve objektif olarak yansıtmaları icap ettiğini belirtmektedirler. Bu görüşün dayandığı mantık, haberin sosyal çevrede kendiliğinden oluşan ve gazeteci tarafından herhangi bir katkı yapılmaksızın aynen yansıtılan bir olgu olduğu yönündedir(6).

Profesyonel modelde haber, yüksek niteliklere ve mesleki becerilere sahip gazetecilik meslek mensupları tarafından, haberi oluşturan çeşitli unsurlar arasında denge sağlayıcı biçimde, okuyucular/dinleyiciler açısından taşıdığı önem ve çekicilik sebebiyle seçilmiş bulunan ilginç bir kolaj veya bileşim olarak tanımlanır. Ekonomik nedenlerle, haberi oluşturan en önemli unsur, okuyucunun/izleyicinin ilgisi ve merakı olup, bu unsur medyanın haber seçiminde kullandığı ölçütler bakımından da birincil önemdedir(7).

Kurumsal (örgütsel) model ise, kurum (örgüt) teorisine dayanır; ve dayandığı temel, haber seçiminde kullanılan ölçütlerin, kurum/örgüt içi süreçler ve amaçların yarattığı baskılar tarafından ortaya çıkarıldığı inancı üzerine kuruludur. Bu kurumsal model, haberi oluşturan sürecin, medya kuruluşu içindeki kişisel ilişkilerin, mesleksi normların, sektörün yapısal özelliklerinin, teknik meselelerinin, maliyet ve kazanç hesaplarının ve hukuki kuralların doğrultusunda biçimlendiğini varsayar(8).

Siyasal model ise, haberin, dünyanın her yerinde, gazetecilerin ideolojik bakış açılarının ve içinde yaşanılan siyasal çevrenin baskıları ve normları çerçevesinde oluşan bir ürün olduğu inancına dayanmaktadır. Bu modelin varsayımına göre, toplumda, mevcut sistemi ve statükoyu savunan görüşlere izin verilmekte, muhalif görüşler ise susturulmaktadır. Hakim sistemin ve güç merkezlerinin uzağında bulunan çevreyi oluşturan kişiler ve unsurlar, istisnai haller dışında, haberlere konu olma şansına sahip değildirlir(9).

Diğer taraftan, Richard Davis ise, haber sürecini, "prizma modeli" çerçevesinde açıklamaktadır. Bu modele göre haber, tüm yönlerden gelen bilgi ışınlarını toplamak suretiyle bir kırma ve süzme işleminden geçiren bir prizmadan çıkmaktadır. Bir başka deyişle, kitle iletişim araçları, olayları çer-

çevileyen, başka bir biçime ve öze dönüştüren ve onları, vermek istedikleri mesaj doğrultusunda yeniden üreten bir prizma görevi görmektedirler(10).

Haber sürecini açıklama çabalarına yönelik bu tanımlar ve modellerin hiçbirinin **tek başına** gerçeği yansıtmadığını, hepsinin de çeşitli ölçülerde haberi tanımlayan özellikler taşıdığını söyleyebiliriz. Bu tanımlar ve modeller çerçevesinde açık veya üstü kapalı biçimde ortaya çıkan özellikler, haberin, gerçek dünyayı oluşturan çeşitli olaylar arasında bir seçim ve ayıklama (filtre) işlemi sonucu ortaya çıktığı; gazetecinin aynı bireysel, kurumsal ve mesleksel filtreleri kullanarak olayı biçimlendirip yeniden "haber" adı altında ürettiği; ve haberin oluşturulma süreci içinde başka insanların tanıklıklarına başvurulduğu yönündedir. Gerçekten de haberin oluşumu, çoğunlukla, gazetecinin direkt tanıklığı ile değil, olaya karışmış veya orada hazır bulunan çeşitli kişilerin tanıklıklarına başvurularak ikinci el kaynaklar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Hatta, gazetecilerin doğrudan şahit olma fırsatına sahip bulunduğu olaylarda dahi, alışkanlık gereği, olay ve bunun yorumu başka insanların izlenimlerine başvurularak aktarılmaktadır.

Leon Sigal, haberi, gazeteci ve haber kaynağı arasında cereyan eden bir çeşit pazarlığa dayanan karşılıklı bir oyun olarak nitelemektedir. Herbert Gans da aynı "pazarlık" yaklaşımını benimseyerek, gazeteci - haber kaynağı - ve okuyucu/izleyici arasındaki ilişkiyi bir halat çekme yarışına benzetmektedir(11). Bu halat çekme yarışında, haber kaynaklarının, gazetecinin gündemine girme şanslarını belirleyen (ve böylece onlara, olayın kendi versiyon'larını anlatma fırsatını kazandıran) dört faktör vardır : (a) Alışkanlık (Haber vermeye hevesli kaynaklar, bir zaman sonra, gazetecinin sürekli başvurduğu kişiler haline gelmektedirler). (b) Güç (Haber yaratma gücü ve konumu dahil olmak üzere, kişinin sahip olduğu sosyal, ekonomik ve siyasal güç). (c) Haber olmaya uygun malzeme sağlama yeteneği. (d) Kaynağın gazeteciye olan coğrafi ve sosyal yakınlığı.

Kamunun ilgisini çekmeyen, haber malzemesi yapılmasında kamu yararı bulunmayan ve kendi alanlarında "otorite" kabul edilmeyen sıradan insanların haber konusu veya kaynağı olmaları, ancak istisna durumlarda ve "çatışma" içeren durumlarda gerçekleşmektedir. Gazeteci, yaptığı işin doğası gereği haber kaynaklarına muhtaçtır. Haber konusu meydana gelebilecek yer ve zamanın kestirilebilmesindeki zorluklar, gazetecilerin olaylara, genelde, birinci elden kişisel tanıklık etmelerini zorlaştırmaktadır. Bu durum, gazetecileri, belirsizliği ortadan kaldıracı, güvenilir, garantili ve istikrarlı haber kaynakları oluşturma çabalarına itmıştır. Gazetecilerin, mesleki dene-

yimlerinden gelen birtakım ilişkileri sonucunda, potansiyel haber kaynağı teşkil edecek "bağlantıları" bulunur. Bunların dışında, haber elde etme konusunda bilinen etkili merkezlerde konumlanarak ve bu merkezlerin çalışma alanlarında uzmanlaşarak faaliyetlerini yürütürler. Adliye, siyasi partiler, parlamento, polis, spor kulüpleri, çeşitli demek ve cemiyetler, eğitim kurumları vb. gibi, her an rutin biçimde haber malzemesi teşkil eden bilgilerin edinelebileceği bu merkezlerin yanısıra, çeşitli raporlar ve belgeler, basın bildirileri ve konferansları, brifingler, basına yönelik tanıtıcı davetler, demeçler vb. de önemli haber kaynaklarıdır.

A- Haber Toplama Sürecine İlişkin Üçlü Model

Davis, gazetecilerin haber malzemesi toplama sürecine ilişkin üçlü bir model öne sürmektedir. Bunlardan birincisi, "tarafılık" ve özellikle "siyasi tarafılık" konusuna; ikincisi "kurumsal etkiler"e; üçüncüsü ise "profesyonel haber değerlendirme ölçütleri ve normları"na ilişkin varsayımlar içermektedir(12) :

(a) Tarafılık Modeli

(i) Siyasi Tarafılık Modeli

Bu model haberi, siyasi tarafılığın bir ürünü olarak kabul etmektedir. Buna göre, iletişim mesleğiyle uğraşan muhabirler, yayın müdürleri, yazarları sorumluları, editörler, yapımcılar ve habercilik işiyle uğraşan diğer insanlar, kendi ideolojik eğilimlerini ve siyasi görüşlerini işlerine de yansıtırlar. Bir başka görüş sahipleri ise siyasi tarafılık argümanının haber profesyonellerinden ziyade, kurumsal düzeydeki sermaye çevrelerine - medya sahiplerine, hissedarlara vs. - yüklenmesi gerektiği inancındadırlar. Haberi bizzat oluşturanlar ise, patronlarının emrinde çalışan görevlilerdir. Siyasi tarafılık konusundaki bir başka varsayım da, haber profesyonellerinin, içinde yaşadıkları ve çalıştıkları toplumun ideolojik baskısı altında oldukları ve yürürlükteki siyasi, sosyal, ve ekonomik kurumların empoze ettiği değerleri ve statükoyu benimsemek durumunda buldukları yönündedir. Özellikle dış politika haberciliğinde belirgin duruma gelen bu eğilim, gazetecilerin, tüm dünyayı kendi ekonomik, politik, kültürel ve ideolojik çıkarları doğrultusunda değerlendirmeleri sonucunu doğurmaktadır.

(ii) Kültürel Tarafılık Modeli

Bu model, haber sürecinin kültürel değerler çerçevesinde (Fakat bu

kez, yukarıdaki modelden farklı biçimde) algılanması gerektiği varsayımını öne sürer. Bu modelde gazeteci, makro düzeyde değil, mikro düzeyde bir kültürel bağımlılık içindedir. Yani, tüm gazetecilerin çoğunluğunun mensup olduğuna inanılan, kendi spesifik kültürel çevrelerine (Kozmopolitan, kentli, üst sınıf değerler sistemine) olan bağlılıkları, haber oluşturma sürecinde etkili olmaktadır. Bu inanca göre, toplumun içinde bir alt-kültür grubu oluşturan gazeteciler, mesleki birliktelik, ortak alışkanlıklar ve yaşam tarzı, ve paylaşılan değerler vasıtasıyla bir güç odağı ve baskı grubu oluşturmakta ve bu kültürel yakınlığı, mesleklerini icra ederken de hissettirmektedirler.

(b) Kurumsal Etkiler ve Baskılar

Kurumsal etkiler ve baskılar ise, haber sürecine ilişkin üçlü modelin ikinci ayağını teşkil eder. Bu modele göre, ekonomik baskılar ve kurumsal sınırlamalar, haber toplama sürecine etki ederek haberin oluşumunu biçimlendirir. Bu sınırlamalardan bazıları şunlardır:

(i) Rutin Haber Kaynakları Sistemi (Beat System)

Rekabetin yarattığı ekonomik baskılar, tüm medya kuruluşlarını, rutin ve garantili haber kaynaklarına yöneltilmektedir. Haberin zaman ve mekan bakımından tahmin edilemez karakteri, basını, adliye, parlamento, siyasi partiler, polis, çeşitli cemiyetler ve spor kulüpleri, eğitim kurumları vb. gibi haberin rutin ve istikrarlı biçimde edinilebileceği yerlerde üslenmeye itmiştir. Böylece, bütçe, personel, zaman gibi unsurlar daha iyi ve etkin biçimde örgütlenmekte ve haberin edinilmesinde de bir ölçüde güvence sağlanmaktadır. Fakat bu sistemin sakıncası, sözü edilen rutin haber kaynaklarının, haberin içeriğini belirleme gibi bir avantaja sahip olmalarıdır. Bu yerlerdeki "uzmanlar" ve görevlilerin söyledikleri sözler, verdikleri demeçler ve bilgiler doğru kabul edilerek haber içeriği oluşturulmaktadır. Bu sistemin bir başka sakıncası ise, bu kaynaklardan edinilen bilgilerin tek yönlü bir muhtevaya sahip "paket gazeteciliğe" yol açmalarıdır. Bu sebeplerle sistem eleştirilmekte ve gazeteciliğin "konu"larla değil, "olaylar"la uğraşması gerektiği ifade edilmektedir.

(ii) Gazeteciliğin ve Haber Akışının Düzenli Olması

Ekonomik gerekliliklerin zorladığı mesleksel uygulamaların bir başkası da, haber akışının günlük ve düzenli biçimde sağlanmasıdır. Gazetelerin, dergilerin, radyo ve televizyon kuruluşlarının, önceden belirlenmiş yayın

saatleri, sayfa adedi, program planlaması vb. gibi unsurları, sürekli ve alışıl-gelmiş bir haber, bilgi ve program üretimine ihtiyaç göstermektedir. Medya kuruluşunun okuyucu/izleyici oranı, reklam payı, yayın programı vs. bu üre-tim ve akışa bağlıdır. İletişim mesleğinin bu özelliği, kurumsal ve mesleksel ihtiyaçların karşılanması amacıyla sürekli bir taze bilgi arayışını gerektir-mektedir.

(iii) Zaman Sınırlaması

Habercilikte geçerli olan bir başka kural, mesleğin belirli bir zaman sınırlamasının baskısı altında sürdürülmesidir. Haberlerin toplanması, işlen-mesi, düzenlenmesi, yayınlanması, hepsi de belirli zaman sınırlamalarına tabi olan çalışmalar olup, yayın akışının ertelenmesi, o kuruluşun işlev dışı kal-ması sonucunu doğurabilmektedir.

(iv) Okuyucuların/İzleyicilerin Tepkileri

Okuyucu/izleyici tepkileri; tiraj seviyeleri, okuyucu anketleri, izleyi-ci rating'leriyle ölçülen ve medya ekonomisinin önemli bir unsurunu teşkil eden bir husustur. Okuyucu ve izleyicilerin sayısında azalma, kuruluşun rek-lam pastasındaki payını etkileyeceği gibi, prestij kaybını da beraberinde geti-rir. Bu nedenle, gazeteler/dergiler, radyo/televizyon şirketleri; görünüş, say-fa ve program düzenlemeleri; içeriksel yenilikler vb. gibi çalışmalarla kendi-lerini okuyucu/izleyici beğeni ve taleplerine uyarlamaktadırlar.

(v)- İlan ve Reklam Verenlerin Tepkileri

Reklam ve ilan veren kesimlerin baskıları ve etkileme çabaları da, reklam ve ilanlara bağımlı bulunan iletişim sektörünün karşılaştığı sınırla-malardan birisidir.

(vi)- Yayıncıların ve Patronların Tutumları

Medya kuruluşlarında yönetici durumunda bulunan yazışları müdü-rü, yayın müdürü, editör, haber şefi gibi, haber ve program içeriklerinin belir-lenmesinde söz sahibi kimselerin ve medya patronlarının, kültürel, ideolojik, politik veya ekonomik gerekçelere dayanan tutumları da habercilik mesleği-nin karşılaştığı sınırlamalardır. Gazetecilik örgütlerinin benimsediği meslek standartları vasıtasıyla karşı çıkılarak aşılmaya çalışılan bu subjektif sınırla-malar, aynı zamanda, anti-tekel yasalarla da önlenmeye çabalanmaktadır.

(c)- Mesleksel (Profesyonel) Değerler ve Normlar

Haber toplama konusunda üçüncü model,gazetecilik mesleğinin kendisini ve profesyonellik kavramını ön planda tutan bir yaklaşım getirmektedir. Bu modelde, haberlerin toplanması ve oluşturulması sürecinde geçerli olan, kurumsal zorunluluklar veya ideolojiden ziyade, profesyonellik ilkele-ri ve değerleridir.

(i) Profesyonelizm

Profesyonelizm, haber toplama ve yazma mesleğinin icra edilmesi için gerekli olan değişmez ve benzer standartların aşılması ve benimsenmesini ifade eden bir kavramdır. Bu kavramın vurgulamak istediği husus, habercilik mesleğinde başat rolün, doğrudan doğruya mesleği icra eden gazeteciler, editörler, yapımcılar vb. gibi kişilerde olduğudur. Yaygınlaşan iletişim eğitimi ve sayıları giderek artan iletişim fakülteleri, aynı mesleksel ilkeler ve standartları, benzer değer yargılarını ve normları benimsemiş bir iletişim meslek mensupları alt-kültürü oluşturmakta, bu ortak görgü ve deneyim, mesleki bir ortak davranış biçimi ve dayanışma yaratmaktadır.

(ii) Paylaşılan Değerler ve Normlar

Paylaşılan değerler ve normlar,yüksek bir grup kimliği ve özdeşleşmesine yol açarak, bir mesleğin başarıyla yerine getirilmesi için gerekli olan mesleki sosyalleşme sürecine katkıda bulunurlar. Bu paylaşılan değerler ve normlar ve edinilen eğitim ve sosyalleşme, gazetecilerin iddiasına göre, haberin tanımı, haber konularının seçilmesi ve haberin oluşturulması gibi mesleki konuları, sadece gazetecilerin uzmanlığı ve bilgisi dahilinde bulunan bir ayrıcalık durumuna sokmaktadır. Profesyonellik modeline göre,sahip bulunan bu ortak özellikler, gazetecileri haber sürecinde tek yetkili ve tayin edici konumuna getirdiği gibi, aynı zamanda, paylaşılan değerler ve normlar, onlara mesleki yaşamlarında yol göstererek, meslek-içi çelişkiler ve anlaşmazlıklar en aza indirilmektedir. Bu değerler, haber toplayan muhabiri, haber konularını seçerken; haber kaynaklarını kullanırken; haber toplama ve yazma işlevini yerine getirirken olduğu kadar, masa başında haber değerlendirmesi yapan yazı işleri ve yayın sorumlularını da etkileyip yönlendirmektedir.

(iii)- Olayların Rapor Edilmesi

Habercilik, olayların rapor edilmesine dayanır. Haber olarak nite-

lenen olayların ayırdedici ve belirleyici özelliği, bunların tanımlanabilir, somut ve kavranabilir olmalarıdır. Olayların ve olguların aksine, kavramlar ve fikirler ise tanımlanması güç, karmaşık ve genellikle müphem karakterlidir. Haberlere konu olan birçok olay, aslında, Daniel Boorstin'in sözleriyle "yapay gerçekler"dir. "Yapay gerçeklik"ten kasıt, bu olayların, basın toplantısı, gösteri, tören, konferans, demeç vb. gibi sırf basına ve kamuoyuna yönelik olarak yapay biçimde "**düzenlenmiş**" olmalarıdır.

(iv) Zamanlılık

Zamanlılık (timeliness), son haberden bu yana olup biten haberleri tanımlar. Günlük basın açısından, bu süre, gazetenin son nüshasının çıktığı zamandan sonraki yirmidört saat; radyo-tv kuruluşları için ise son haber bülteninden bu yana olan süredir. Zamanlılık, bir bilginin "öğrenildikten sonra en kısa sürede kamuya duyurulması" anlamına gelmektedir. Bir bilginin "zamanlı" olması için, onun, **yeni vuku bulmuş** (recency) veya **yeni ortaya çıkarılmış** bulunması gereklidir. Ayrıca, bu bilginin, **öğrenildikten hemen sonra en kısa sürede** (immediacy) yayınlanması ve **güncel/geçerli** (currency) olması icap eder. Haberde geçerli olan unsur, onun ne zaman vuku bulunduğundan daha çok, önceden bilinmeyen bir olayın gün ışığına **yeni** çıkmış olması, veya bilinen bir olayın bilinmeyen bir yönünün öğrenilmesi ve bu yeni bilginin, toplumun ilgisini çekecek, öğrenilmesinde kamu yararı bulunan bir olay olmasıdır(13).

(v)- Dramatik Özellik

Medyadaki birçok öykü, dramatik özellikleri dolayısıyla haber olarak seçilirken, rutin olaylar da dramatize edilerek haber yapılırlar. Halkın ilgisini çekmeye devam ettikçe ertesi günler de sürdürülen bu öyküler, ilginin azalmaya başlamasıyla veya onun yerini alacak daha ilginç bir konu çıkınca, sona erdirilirler.

(vi) Çatışma

"Çatışma" (conflict) unsuru, günümüz haberciliğinin en önemli unsurlarından biridir. Felaket, savaş, şiddet, kavga, anlaşmazlık, olumsuzluk vb. içeren konular günlük hayatın rutin akışı içinde her zaman şahit olunmayan istisnai durumlar oldukları için okuyucunun/izleyicinin ilgisini çekerler; bu sebeple de haber değerleri yüksektir. Gerçek günlük hayatta sıradışı olan bu olaylar, medyanın olağan ve çok sık işledikleri konular olduğu için, in-

sanlara, gerçek hayatı tam yansıtmayan kanlı ve kaotik bir dünya görüntüsü sunulmaktadır.

(vii) Önceden Kestirilemeyen veya Alışılmamış Olaylara Yer Verme

Medyanın haber konusu olarak işlediği konular, şaşırtıcı ve alışılmadık olaylara dayandırılarak halkın ilgisi çekilmeye, ve böylece tirajlar ve izleyici oranları arttırılmaya çalışılmaktadır.

(viii) Yakınlık

Yakınlık kriteri, olayın, medyanın hedef kitlesine coğrafi ve fiziki yönden olduğu kadar, duygusal bakımdan da yakınlığını göz önünde bulunduran bir ölçüdür. İnsanların, kendilerine yakın olan ve kendi yaşamlarını ve çıkarlarını etkilemesi muhtemel konulara ilgi duymaları doğaldır. Medya, bu doğal ilgiyi kullanarak okuyucu ve izleyici sayısını arttırmak ister.

(ix)- Kişiselleştirme

Kitle iletişim araçlarının, haberleri kişiselleştirme konusundaki genel eğilimleri, karmaşık gerçekleri, bir kişinin yaptıkları işler seviyesine indirgeyerek basitleştirme ve anlaşılır kılma isteklerinin bir sonucudur. İnsanları anlatan hikayeler, hem daha iyi anlaşılır, hem de insan doğasındaki merak unsuruna hitap ederek daha fazla ilgiyi çeker.

(x)- Görselleştirme

Televizyonun, görsel yanı ağır basan bir iletişim aracı olması, görüntü ve resim unsurunu ön plana çıkarır. Televizyonla rekabet içinde bulunan yazılı basın da, son yirmi yıldır fotoğraf unsuruna önem vermiş, içeriğini olduğu kadar dış görünüşünü de renklendirmek ihtiyacını duymuştur(14).

III- BİLGİSAYAR DESTEKLİ GAZETECİLİĞİN AVANTAJLARI VE SINIRLARI

A- Tanım

Daha önce de belirttiğimiz gibi, bilgisayar destekli gazetecilik, gazetecinin, bir bilgisayar terminali vasıtasıyla; kelime işlemciler, veri düzenleme programları, telekomünikasyon sistemleri ve elektronik bilgi bankala-

rından oluşan bir dizi software program kullanarak haberini oluşturacak bilgileri edinmesidir. Veri/bilgi/enformasyon bankaları ise, gazeteler, dergiler, bilimsel araştırmalar, makaleler, kitaplar, araştırma raporları, istatistikler, ve her türlü başvuru malzemesinin elektronik olarak depolanıp saklandığı ve gereğinde ihtiyaç sahiplerinin, bir modem vasıtasıyla on-line olarak, kendi buldukları yerdeki kişisel bilgisayarlarıyla bağlanarak kullanabilecekleri bilgi kütüphaneleridir. Mevcut bilgi bankalarından bazıları, *Disclosure*, *Dow Jones News Retrieval*, *CompuServe*, *Dialog*, *BRS*'dir(15).

B- Bilgisayar Destekli Gazeteciliğin Getirdikleri

Bilgisayar destekli gazeteciliği savunanlar, temel özelliklerini ayrıntılı olarak belirttiğimiz klasik gazetecilik anlayışının eksik yönlerini eleştirerek, gazetecilikte on-line haber bağlantısı imkanlarının devreye girmesiyle, bilgisayar teknolojisinin, gazeteciliğin biçiminde ve içeriğinde önemli farklılıklar yaratacağını ileri sürmektedirler.

(a)- Haberlerin İçeriğindeki Yenilikler

(i)- Objektiflik Kriteri

Klasik gazetecilik anlayışının dayandırıldığı mit'lerden birisi, "objektiflik" kriteridir. Gazetecilikte objektiflik, bir haberi oluştururken kullanılan bir dizi sözel araçlar ve yöntemleri ifade eder. Bu anlamdaki objektiflik kavramının, bir haberin doğruluğuyla, gerçekliğiyle veya tarafsızlığıyla hiçbir alakası yoktur. Gazetecilikteki objektiflik, gazetecinin haberini oluştururken, kendi kişisel değer yargılarını ve taraflı yorumunu haberin içeriğine karıştırmaması anlamına gelmektedir. Yerleşik gazetecilik anlayışında bu işlem, haberin içeriğinde üçüncü şahıs kullanılmak suretiyle gazetecinin kendini haberin dışında bırakmasıyla ve her türlü anlatımın ve yorumun haber kaynaklarının verdikleri bilgilere atfedilmesiyle yerine getirilmektedir. İhtilafli durumlarda ise, farklı görüşlere başvurularak denge sağlanmaya çalışılmaktadır. Gazetecinin, haberin dışında tutulması demek ise, tümüyle haber kaynaklarına tabi olmak anlamına gelmektedir(16).

Bilgisayar destekli gazeteciliği savunanlar, klasik anlamdaki objektiflik anlayışını eleştirerek bunun, "ne, nerede, ne zaman, kim" sorularına açıklık getirebilmesine karşın, "nasıl" ve "neden" sorularını havada bırakan bir yaklaşım olduğunu öne sürmektedirler. Bunlar, klasik "haber" kavramının olayların **tek bir yönüne** ağırlık verdiğini, fakat yaşamı gerçek anlamda tanımlayan bilginin **çok yönlü** olduğunu vurgulamaktadırlar(17). Haberle-

rin oluşumunda olaylar aşırı basitleştirilmekte ve çeşitli steroipler kullanılarak gerçekler tek boyuta indirgenmektedir. Kaynakların sınırlılığı ve çoğunlukla kişilerin açıklamalarına, resmi kaynaklara ve "uzman" görüşlerine dayanarak haberin yazılması, gerçek anlamdaki bir objektifliği imkansız kılmaktadır. Klasik haberciliğin "kaynağa" aşırı tabi bulunan bir yapı oluşturması, dürüstlüğüne inanılan haber kaynaklarının her söylediğini doğru kabul eden ve bir kaynağın verdiği bilginin başka bir kaynağın ağızından doğrulandığı veya yalanlandığı "sözel" bir iletişim kültürü ve geleneği yaratmıştır(18).

Bilgisayar destekli gazeteciliğin ise, haberin sadece toplanma şeklini değiştirmekle kalmayıp, ona yeni bir içerik zenginliği ve biçimi kazandıracaklığı söylenebilir. On-line teknoloji, haberin yazarı ile haber konusu arasındaki geleneksel ilişkiyi değiştirerek, ona, toplum yararına hizmet eden yeni ve gerçek bir objektiflik anlayışı getirmiştir. Bu yeni ilişkide, artık haber, başkasının tanımladığı veya "olduğunu söylediği" şey değil, gerçekte olan şeyin objektif bir tanımlaması olacaktır(19).

(ii)- Haber Kaynağına Karşı Bağımsızlık

Bilgisayar destekli habercilikte, haberi oluşturan gazeteci, artık haber kaynaklarına karşı bağımsız ve donanımlı olacaktır. Haberde objektifliğin ve gerçekliğin saptırılmasının, haber sürecinin kendi yapısal çarpıklıklarının yanı sıra, genelde ya bizzat gazetecinin, ait olduğu ulusal, kültürel ve siyasal sistemle uyum sağlamak için sistemli olarak kendi kendine ve bilerek uyguladığı bir davranış sonucu olduğu, ya da kaynakların yetersizliği veya gene kaynakların, kendi çıkarları doğrultusunda bilerek hedef saptırmaları nedeniyle gazetecinin de kurban olduğu bir yanlış ve eksik bilgilendirmeye dayandığı bilinmektedir. Bilgisayar destekli gazetecilik yöntemlerinin, haberin sosyal ve kültürel sürece bağımlı bir ürün olmasının doğal sonucu olan birinci kategoriye giren çarpıtmalardan ziyade, haber kaynağına bağlı bulunan ikinci kategori yanlışların düzeltilmesi yolunda önemli bir avantaj sağladığı belirtilebilir.

Artık gazeteci, haberini araştırırken, bilgi bankalarıyla on-line iletişim vasıtasıyla kendi bilgisayarına aktardığı bilgilere dayanarak, olayın geçişini, ait olduğu çerçeveyi, dayandığı sebepleri, olayla ilgili kişileri, soruna ilişkin istatistikleri öğrenerek, sözlü kaynakların ve resmi açıklamaların doğruluk derecesini araştırma; olayın tümüyle günışığına çıkarılmasına hizmet edecek doğru ve yeterli soruları sorma ve cevapları denetleme; ve haberini çok geniş açılımlı, ayrıntılı, objektif, gerçeğe uygun ve bilimsel verilere ve

rakkamlara dayanarak verme imkanına kavuşacaktır. Klasik haber anlayışının özünü oluşturan ve salt haber kaynaklarının açıklamalarına dayanan sözel gelenek, yerini, gazetecinin haber kaynaklarının doğruluğunu ve haberin içeriğini denetleyebileceği daha bağımsız bir haber anlayışına terkedecektir(20).

(iii)- Haber Kavramında Yenilik

Klasik haber anlayışının kendi doğasında bulunan eksiklikler ve çarpıtıma yol açan özellikler, bilgisayar destekli gazetecilik vasıtasıyla önemli ölçüde azalmaktadır. Klasik haber, eğlence/sansasyon ve yenilik arayışı nedeniyle geçmişi ihmal ederek şimdiki zaman üzerinde yoğunlaşır. Geçerli kavramlar "şimdi ve burada" kavramları olup, bu anlayış yekpare ve süreklilikten yoksun bir haber modeline yol açar. Haberler, o günkü gerçekliği içinde yayınlanarak, hikayeyi ait olduğu çerçeveye oturtacak ön bilgi ve açıklama ihmal edilir. Haberlerin bu yekpare ve kopuk kopuk karakteri ve devamsızlığı, okuyucuları/izleyicileri, birbiriyle bağıntılı olayları anlamlı ve tutarlı bir bütünlük içinde algılamaktan alıkor(21). Örneğin medyada aşırı ağırlık verilen çatışma ve suç haberlerinin okuyucu ve izleyicilerde gerçek hayata ilişkin yarattığı kaotik dünya imajı, bu konudaki istatistiksel rakkamların yayınlanması ve analiz edilmesi halinde, görünürde yaratılan bu yoğun suç dalgasına karşın, hiç sanıldığı ölçüde günlük hayatın olağan bir parçası olmadığı anlaşılacaktır. Klasik anlamdaki haber, sosyal problemleri sadece "çatışma" ve suç doğuran durumlarda ele alma eğiliminde olup, haber personeli de, çoğunlukla, sosyal problemleri yetkinlikle ele alacak bilgi birikimi ve uzmanlıktan yoksundur.

Bilgisayar destekli gazetecilik ise, klasik anlamdaki haberi destekleyici ve besleyici ayrıntı ve zenginliği sağlayarak, olaylar arasındaki bağıntıyı kurma yönünde anlamlı bir bütünlük oluşturacak çeşitli analizler yapmaya yarayan bilgileri sağlar; gazeteciye, bu bilgileri yorumlayarak aydınlatıcı sentezlere varma imkanı verir. Bilgisayar destekli gazetecilik sayesinde, bilinen olaylara da, daha önce farkedilemeyen yeni boyutlar kazandırılır. Böylece, kopuk kopuk haberlere anlamlı bir bütünlük sağlandığı gibi, eskimiş gibi gözüken bilgilere ilişkin keşfedilen yeni boyutlar sayesinde eski haberler, halkın yeniden ilgisini çekecek şekilde güncelleştirilir ve tazelenir.

Amerikalı sosyolog Robert B. Park, "tarihsel bilgi" ile "haber" arasında ayırım yaparak, tarihsel bilginin sadece olayları tanımlamakla kalmayıp, onları, tarihsel süreç içindeki yerine ve anlamına yerleştirmek suretiyle bir bütünlük oluşturduğuna dikkat çekmektedir. "Bilgi" ve "haber" arasında-

ki farklılığa da dikkat çeken Park, "bilgi sahibi ("*Malumattar*") olma" ile "aşına olma" kavramlarını birbirinden ayırmaktadır. Yazar, bilginin kalıcı, soyut ve doğrudan deneyimlerle elde edilemeyen karakterde olmasına karşın, haberin somut, tanımsal(descriptive), "zaman"la sınırlı ve günlük/geçici olduğunu belirtmekte, haberlerin insanlarda olaylar hakkında, "zaman"la sınırlı bir aşinalık yarattığını vurgulamaktadır. Buna göre, "aşına olma", somut ve dolaysız bir kavrayış yoluyla veya kişisel tecrübelerle dayanarak gerçekleşmekte; "bilgi sahibi olma" ise, resmi eğitimle veya sistematik araştırmalar sonucu elde edilen soyut bir anlama sağlamaktadır. Somut ve deskriptif niteliğe sahip olan birincisi, olgular ve durumlarla (facts) uğraşırken, soyut ve analitik karakterdeki ikincisi, kavramlarla (concepts) ilgilenir. Aşına olduğumuz haberler yönünden, belli bir zaman sonra, sistematik araştırmayla bilgi sahibi (malumattar) olunabilir(22). Haberlerin oluşumunda da, olayların dış görüntüsüne, onların özgeçmişini (background) anlatan bilgiler ekleyerek, gerçek anlamda bilgilendirme yoluna gidilmelidir.

Bilgisayar destekli gazetecilik sayesinde, bilgi bankalarında depolanmış bulunan bilgiler kullanılarak "aşına olunan" bilgiye, "malumattar olmayı" sağlayıcı bilgiler eklenmekte, bu yolla hem güncel habere yeni boyutlar kazandırılmakta, hem de varolan bilgiler yeniden işlenerek güncelleştirilmektedir. Walter Lippman'ın sözlerini tekrarlırsak, *haber ve gerçek eşanlamlı değildir. Haberin işlevi bir olayı ön plana çıkarmaktır; gerçeğin işlevi ise, görünmeyen olayları gün ışığına çıkararak onları birbiriyle bağıntılı biçimde açıklamak, böylece insanların günlük hayatlarında yararlanacağı gerçekliğin bir resmini çizmektir*(23). Bu açıklamaların ışığında, bilgisayar destekli gazeteciliğin, yüzeysel ve kurgusal bilgi ile analitik gerçek arasında bir denge kurduğunu söyleyebiliriz. Bilgisayar destekli gazetecilik, gazeteciye bir çeşit bilim adamı yaklaşımı sağlamak suretiyle haberin, olayla sınırlı dış görünüşünü aşarak, olayların "niçin" ve "nasıl" meydana geldiğini araştırmak ve olaylar arasındaki "trend"leri keşfetmek imkanını sağlayacaktır.

Tom Koch, haberleri üç kategoriye ayırmaktadır: *Önemsiz/veya geçici hikaye; olayı ait olduğu ve ona anlam kazandıran çevre ve şartlar çerçevesinde ele alan (contextual) hikaye; ve yapısal hikaye*(24).

(1)- **Önemsiz veya geçici hikaye**, "kim" tarafından "neyin", "ne zaman" ve "nerede" söylendiğini anlatan klasik haber anlayışını tanımlar. Bu tür haberler, ait olduğu çerçeveden soyutlanmış, yekpare ve genellikle haber kaynaklarının söylediklerininin, fazla bir değerlendirmeye tabi tutulmadan aynen aktarıldığı ve bir süre sonra etkisini yitirecek olan haberlerdir.

(2)- Olayı ait olduğu ve ona anlam kazandıran çevre ve şartlar çerçevesinde ele alan hikaye türünde ise, tek tek olaylar, onları anlamlı kıla- cık çevre ve şartların oluşturduğu boyutta göstermek suretiyle verilmekte ve böylece olayın sebepleri irdelenerek önemi vurgulanmaktadır. Bu haber türü, tek bir olayı (Bir ölümü, hükümet kararını, siyasal olayı vs.) daha geniş bir çerçevede ele alarak, örneğin geçmişteki benzer olaylar ve doğurduğu sonuç- lar hatırlatılarak okuyucu/izleyici uyarılmaktadır.

(3)- Yapısal hikayede de, olaylar arasında sebep sonuç ilişkisi kurul- mak suretiyle ve birbirleriyle olan bağıntıları gösterilerek, olayın sebebini teşkil eden, ama yalın hikayede açıkça görülemeyen siyasal, ekonomik ve kültürel etkenler analiz edilir. Böylece, olayların dış görüntüsünde farkedile- meyecek olan gerçekler, daha geniş çaplı sosyal ilişkiler çerçevesinde ilişki- lendirilerek ortaya konmaya çalışılır(25).

İşte, bilgisayar destekli gazetecilik türünde, habercilik, klasik yüzey- sel içeriğinde kurtarılarak, Koch'un son iki haber kategorisine uygun biçim- de, araştırmacı gazetecilik yönünde önemli bir destek sağlanmaktadır. Böy- lece, "haber" kavramı genişleyerek daha güvenilir ve daha canlı bir haberci- lik anlayışı yerleşecek ve haber toplama işlemi kolaylaşarak hızlanacak; hat- ta ulusal sınırların ötesinde, uluslararası bilgi kaynaklarına erişim mümkün olacaktır.

(b)- Bilgisayar Destekli Gazeteciliğin Sağlayacağı Teknik Kolaylıklar

(i)- Zaman Açısından

Bilgisayar destekli gazetecilik, haberin toplanması ve ayrıntılandırıl- masında zamanın etkin kullanımını sağlayacaktır. Haber kaynaklarının ver- diği bilgilerin ve haberin genel olarak "check" edilmesi kolaylaşacak ve hız- lanacaktır.

(ii)- Personel Açısından

Haber personelinin kullanımı ve çalışması daha rasyonel ve verimli hale gelecek ve daha kısa sürede, daha rahat biçimde ve ortamda bilgiler elde edilebileceği için personelin gereksiz işgücü ve verim kaybı önlenecektir.

(iii)- İş Verimi Açısından

Haber kaynakları çoğalacağı için, haberlerin sürekliliği ve düzenli

akışı sağlanacaktır. Haberlerin elde edilmesinde kolaylık sağlanması açısından da, haberi elde edememekten doğan sıkıntılar ve gerginlikler azalacaktır. Ayrıca, bilgisayarın kendi teknik imkanlarından yararlanarak, bilginin depolanması, gerektiğinde geri çağırılması, tasnif edilmesi/sınıflanması, istatistikler çıkarılması, çeşitli trend'lerin araştırılması, şemalar ve grafikler çizilmesi gibi işlemler kolaylıkla yapılabilir duruma gelecektir - ki bilgisayarın bu işlevlerinin bazılarından ,medya kuruluşlarında halen yararlanılmaktadır.

IV- SONUÇ

Klasik anlamdaki gazetecilik, kendi içsel mantığı içinde "akılcı" bir seçim ve ayıklama işlemi sonucu "haber" olarak seçtiği olayları belli bir süzgeçten geçirerek halka sunmakta ve "gerçeğin" sınırlı ve taraflı bir görüntüsünü oluşturmaktadır. Sistemin eksikliğinde, bu seçim ve ayıklama işleminin dayandığı ölçütlerin yetersizliği kadar, gazetecinin haber kaynakları ile olan ilişki biçimindeki çarpıklıkların da önemli bir payı vardır.

Bilgisayar destekli gazetecilik, özellikle, gazetecinin alışılmış haber kaynaklarına olan bağımlılığını azaltarak, onun, kaynakların güvenilirliğini denetlemesini kolaylaştırmakta ve haberini zenginleştirecek resim, görüntü, teknik bilgi, tarihsel açıklama gibi tamamlayıcı ve destekleyici "background" malzemeye ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Özellikle istatistik bilgi gerektiren araştırmalarda ideal bir sistem oluşturan bilgisayar destekli gazetecilik, habere yeni bir objektiflik anlayışı ve yeni boyutlar kazandıracaktır.

Fakat, bilgisayar destekli gazeteciliğin, habercilik sürecinde varolan tüm problemleri birdenbire çözümleneceğini düşünmek de aşırı bir iyimserlik olur. Gazetecilik, sosyal ve kültürel bir çerçevede faaliyet gösteren bir meslek olması itibarıyla, haberin seçiminde ve doğasında varolan ulusal, sosyal ve kültürel önyargılar ve tutumlar gene geçerli olacak; gazeteciliğin haber tanımındaki değerlendirmeler sonucunda, ekonomik, kültürel, siyasal ve mesleki mülahazalarla yapılan ayıklama (gate-keeping) işlemi hala işlerliğini sürdürecektir. Kitle iletişim araçları, müşterilerinin (Okuyucular/izleyiciler, reklam verenler vb.) talepleri ve beğenileri doğrultusunda görev yapan kuruluşlar olduğu müddetçe, bilgisayar destekli habercilik, haber seçimi işleminin mantığını değiştirmekten ziyade, içerikteki ayrıntıyı değiştirici bir rol oynayacaktır.

Ayrıca, haber kaynaklarının çeşitlenmesi anlamına gelen böyle bir gelişmenin, haberdeki taraflılığını ortadan kaldıracı işlevinin sınırlı kalacağı

aşıkardır. Fakat bu tür bilgilerin, medyanın siyasal denetim görevini kolaylaştırıcı bir özellik taşıdığı ve kamusal politikaları ilgilendiren konularda daha ayrıntılı ve bilinçli araştırmalara yardım edeceği düşünülebilir. Fakat bilgi bankalarında mevcut resim, görüntü ve yazılı malzemenin yeniden kurgulanarak kullanımıyla, günümüzde yaygınlaşan "masa başı kurgu habercilik" türünün yaygınlaşması olasılığı da bir tehlike olarak belirmektedir.

Üstelik, bilgi bankalarının ve on-line hizmetlerin ülke çapında yaygınlaşmasıyla, eski klasik haber kaynakları olan basın bildirileri, bültenler, halkla ilişkiler metinleri, basın konferansı konuşma içerikleri, demeç özetleri gibi bilgilerin, potansiyel kullanıcılara, yüzyüze iletişim yerine artık on-line yöntemle elektronik olarak iletmeye başlanabileceği de düşünülürse, bunun, eski tür gazeteciliğin, daha modern yöntemlerle yeniden bir yorum olacağı ve değişikliğin içeriksel olmaktan ziyade şekilsel yönde gerçekleşeceği de söylenebilir. Ayrıca, bilgi bankalarındaki bilgilerin **kim tarafından, nasıl, hangi kriterlere uyularak ve hangi amaçla** depolanmış bulunduğu da gene "objektiflik" ölçütünün geçerliliğini gündeme getiren bir soru olmaktadır. Bir başka tehlike de, bilgi bankalarının yaygınlaşmasının, haberin "alınıp satılan bir mal"a dönüşme sürecini hızlandırması olasılığının varlığıdır. Üstelik, depolanan bilgilerin, bilgiyi elinde bulunduran çevrelerce bir sosyal kontrol aracı olarak kullanılmayacağına garantisizdir.

Bir başka soru ise, halkın **gerçekten**, ayrıntılı ve ciddi haberlere ilgi duyup duymadığı meselesidir. Birçok araştırma, okuyucu ve izleyicilerin ayrıntılı haberden ziyade, eğlence programlarına ve kolay anlaşılır haberlere rağbet ettiğini ortaya koymaktadır. Gerek gazetelerde, gerek televizyon kuruluşlarında, haberlerin giderek kısa, özet, spot haberler haline dönüşmesi de bu eğilimin bir sonucudur. Fakat özellikle olağanüstü durumlar, felaketler, savaş, terör vb. gibi kritik zamanlarda, iletişim araçları, elektronik bilgi merkezlerinden de faydalanmak suretiyle, kamusal yararların gerektirdiği aydınlatma, bilgilendirme, moral ve manevi destek sağlama gibi işlevlerini yerine getirmelidir. İletişim araçlarının sosyal sorumluluk anlayışı içinde kendilerinden beklenen görevleri özveriyle yapmaları, kendi varlık sebeplerine de uygun düşecektir.

Türkiye'de bilgisayarın kitle iletişim kuruluşlarındaki kullanımının, henüz, kelime işlem, grafik vb. gibi belli işlevlerle sınırlı kaldığı, medya kuruluşlarının uluslararası bilgi bankalarına genellikle abone olmadıkları; ülke çapında mevcut bilgi bankalarının yetersizliği ve yaygınlaşmaması; altyapı imkanlarının henüz yeterli seviyeye ulaşmamış bulunması; ulusal arşiv ve

kayıt sisteminin ve istatistiklerin yetersiz tutulması; on-line erişim sağlayan uluslararası bilgi bankalarından üniversitelerimizin dahi yeterince yararlanamaması ve bu merkezlerle nasıl iletişim kurulacağını bilen potansiyel kullanıcıların henüz yeterince eğitilememiş olması gibi sebepler, sistemin ülkemizde henüz fazla bilinmediğini ve yaygınlaşamadığını ortaya koymaktadır.

DİPNOTLAR

- (1) Tom Koch, **Journalism for the 21st Century**, New York: Praeger, 1991, ss. xiv-xv.
- (2) Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, 3. Baskı, Ankara: İmge kitabevi, 1994, s.123.
- (3) Wilbur Schramm, "The Nature of News", **Journalism Quarterly**, September, 1949, s.259'dan nakleden Tokgöz, **ibid.**, s.124.
- (4) Walter Lippmann, **Public Opinion**, The Mac Millan Co., 1949, s.358'den nakleden **ibid.**, s.126.
- (5) Bernard Rochco, **Newsmaking**, Chicago/London: University of Chicago Press, 1975, s.4.
- (6) Doris A. Graber, **Mass Media and American Politics**, Third Edition, Washington: CQ Press, 1989, s.76.
- (7) **Ibid.**, s.77.
- (8) **Ibid.**
- (9) **Ibid.**
- (10) Richard Davis, **The Press and American Politics - The New Mediator-**, New York/London: Longman, 1992, s.16.
- (11) Charles R. Wright, **Mass Communication: A Sociological Perspective**, Third Edition, New York: Random House, 1986, s. 81.
- (12) Üçlü Model için bkz. Davis, **op.cit.**, ss. 16-27.
- (13) Davis'in Üçlü Modeli içinde ele aldığımız "zamanlılık" konusunun ayrıntıları için bkz. Rochco, **op.cit.**, ss. 10-11.
- (14) Davis'in Üçlü Modeli, bu konudaki literatürün derli toplu bir özeti niteliğinde olduğu için, bu kısımda temel alınmıştır.
- (15) Koch, **op.cit.**, s.xiv.
- (16) Robert Karl Manoff ve Michael Schudson, **Reading the News**, New York: Pantheon Books, 1986, ss. 15-16.
- (17) Leslie Wilkins'den nakleden: Stanley Cohen ve Jock Young, "The Process of Selection", bkz. Stanley Cohen ve Jock Young(Eds.), **The Manufacture of News**, Revised Edition, London: Constable, 1988, s.18.
- (18) Koch, **op.cit.**, s. 46.

- (19) **Ibid.**, s. 9.
(20) Bkz. **ibid.**, s.64 vd.
(21) Graber, **op.cit.**, s.96.
(22) Rochco, **op.cit.**, ss. 13-14; ve Tokgöz, **op.cit.** s. 130.
(23) Rochco, **op.cit.**, s. 15; ve Tokgöz, **op.cit.**, s.126.
(24) Koch, **op.cit.**, s. 71.
(25) **Ibid.** ss. 71-72.